

ĀRZEMJU STUDENTU PIESAISTE LATVIJAS AUGSTSKOLĀS: PROBLĒMAS UN RISINĀJUMI

INVOLVEMENT OF FOREIGN STUDENTS IN LATVIAN UNIVERSITIES: PROBLEMS AND SOLUTIONS

Jelena LONSKA

Mg.sc.soc.

Rēzeknes Augstskolas

Kreditu piešķiršanas komisijas priekšsēdētāja
tālr.: +371 26428081; e-pasts: Jelena.Lonska@ru.lv
Rēzekne, Latvija

Abstract. At the moment, the Latvian higher education sector experiences the period of “crisis”, therefore it is necessary to find new challenges. Higher education institutions sense the influence of state fiscal policy, i.e. reduction of financing, those meanings when near years is to legislate for studious students decrease. For future activity there is pegging of pay students from others states. In Latvian higher education sector and for state economy in total this gives constitutive acquisition increase of students, science and innovation, as well as foreign states financial resources in state economy.

Keywords: higher education, foreign student attraction, teaching process, funding.

Ievads

Vēsturiski studentu piesaiste augstākās izglītības nozarē konkrētā valstī aktualizējās pēc otrā pasaules kara. Tādas Eiropas nozīmes pilsētas kā Dublina, Berlīne, Mančestra, Stokholma piedzīvoja strauju attīstības kāpumu, pateicoties savām universitātēm, kas piesaistīja citu valstu studentus, t.sk., zinātniekus, kas, savukārt, deva būtisku intelektuālu ieguldīju konkrētas augstākās izglītības iestādes, pilsētas un valsts attīstībā kopumā. Latvijai kā relatīvi mazai valstij, meklējot konkurētspējīgās priekšrocības, augstākās izglītības nozare tiek minēta kā perspektīva un eksportspējīga tautsaimniecības nozare, kas var dot būtisku pievienoto vērtību. Turklāt augstākās izglītības iestādes saskaras ar maksātspējīgā pieprasījuma samazināšanos iekšējā tirgū, kas veicina katras iestādes nepieciešamību meklēt un rast risinājums turpmākai darbībai.

Pētījuma mērķis – analizēt ārvalstu studentu piesaistes iespējas Latvijas augstskolās, atklāt esošās problēmas un piedāvāt iespējamus risinājumus.

Pētījuma metodes - informācijas analīze un sintēze, loģiski – konstruktīvā, monogrāfiskā, kontentanalīze, datu grupēšanas un grafiskās attēlošanas metode.

1. Ārvalstu studentu skaits un tendences Latvijas augstskolās

Ārvalstu studentu piesaiste Latvijas augstākajā izglītībā pašlaik joprojām ir tikai augstskolu, nevis valsts izglītības politikas mērķis. Mērķtiecīga ārzemju studentu piesaiste un augstskolu internacionalizācija ir viens no aktuālākajiem jautājumiem Latvijas augstākās izglītības telpā, kas cieši saistīts ar augstskolu un atsevišķu studiju programmu konkurētspēju Eiropas kontekstā. Vairākas Latvijas augstskolas – Rīgas Stradiņa Universitāte, Latvijas Universitāte, Rēzeknes augstskola, Baltijas Starptautiskā akadēmija, Banku augstskola un citas jau sekmīgi darbojas šajā ziņā. Pašlaik Latvijā augstāko izglītību katru gadu apgūst aptuveni pusotrs tūkstotis ārvalstu studentu. To skaitā arī apmaiņas programmu studenti, kas nav eksporta prece klasiskajā izpratnē, jo tie nemaksā studiju maksu Latvijas augstskolās. Salīdzinājumā ar kopējo studentu skaitu 2009./2010. studiju gadā – 112 555 – tikai 1,5% no visiem studentiem bija ārvalstu studenti, t.sk. 361 students bija no Krievijas, 233 no Lietuvas, 222 no Ukrainas, 109 no Vācijas, 99 no Gruzijas, 82 no Igaunijas, un tā var uzskaitīt vēl 56 valstis (1.tab.) (8.).

Rietumvalstīs ārvalstu studenti ir caurmērā 10% procenti no kopējā studējošo skaita, īpaši Lielbritānijā, ASV un Austrālijā (9.).

Lai radītu priekšstatu par to, kā ārvalstu studentu īpatsvars Latvijā izskatās uz citu valstu fona, salīdzinājumam jāpiedāvā citu valstu rādītāji. ASV starptautisko studentu skaits ir 4%, taču būtiski ir tas, ka maģistrantūras un doktora studiju līmenī tā tiek uzskatīta kā zinātniskā potenciāla krātuve un ārvalstu studentu skaits sasniedz 12% no visiem ASV studējošajiem (1.). Lielbritānijā ārvalstu studenti veido 13% no visiem studējošajiem, doktorantūrā sasniedzot pat 40%. Īpaši augsts ārvalstu studentu skaits ir Kanādā – 20% (7.).

Arī valstīs, kur pamatvaloda nav angļu valoda, ārvalstu studentu pieplūdums ir lielāks nekā Latvijā. Tā, piemēram, Somijā ārvalstu studentu skaits, kas studē pilna laika programmās grāda iegūšanai, 2003. gadā bija 2% no visu studentu skaita, bet valdības deklarētais mērķis ir šo proporciju palielināt līdz 4% (3.). Čehijā ārvalstu studentu skaits sastāda 8% no visiem studējošajiem (2.). Beļģijā viesstudentu īpatsvars ir 7,1%, Austrijā 12,5%, Dānijā 3,5%, Kiprā 3,7%, turklāt lielākais studentu īpatsvars ir doktorantūras studiju programmās (5.).

Ārvalstu studentu skaits Latvijas augstskolās 2009./2010.studiju gadā

Valsts	Studentu skaits
Krievija	361
Lietuva	233
Ukraina	222
Vācija	109
Gruzija	99
Igaunija	82
Zviedrija	57
Baltkrievija	49
Norvēģija	48
Šrilanka	42
Francija, Lielbritānija, Uzbekistāna, Polija	Pa 31 no valsts
Spānija	26
Itālija	21
Sīrija	17
ASV, Armēnija	Pa 15 no valsts
Izraēla, Azerbaidžāna	Pa 13 no valsts
Kazahstāna	12
Čehija	10
Turcija, Pakistāna, Somija, Tadžikistāna	Pa 9 no valsts
Bangladeša	8
Nigērija, Moldova, Kirgizstāna, Libāna	Pa 7 no valsts
Portugāle	6
Kanāda, Mongolija, Dienvidkoreja, Indija	Pa 5 no valsts
Austrālija, Nepāla	Pa 4 no valsts
Japāna, Beļģija, Dānija	Pa 3 no valsts
Lihtenšteina, Maurīcija, Ungārija, Ķīna, Brazīlija, Horvātija, Bulgārija, Austrija, Rumānija, Kosova, Nīderlande	Pa 2 no valsts
Šveice, Turkmenistāna, Kotdivuāra, Slovākija, Taizeme, Albānija, Maroka, Kipra, Grieķija, Slovēnija	Pa 1 no valsts
KOPĀ: 62 valstis	1715

Avots (8.)

Demogrāfiskās prognozes vēsta par strauju vidusskolu absolventu skaita samazināšanos nākamo dažu gadu laikā. Internacionalizācija, piesaistot ārvalstu studentus, varētu būt viens no risinājumiem Latvijas augstākās izglītības sistēmas ne tikai izdzīvošanai, bet arī kvalitatīvai attīstībai. Taču pašreizējie dati liek šaubīties par to, vai šāds risinājums tiek nopietni apsvērts. Statistika liecina, ka jau šobrīd studenti no Latvijas vairāk izceļo nekā ierodas studēt. Piemēram, 2004. gadā ārvalstīs studēja 3730 Latvijas izcelsmes studentu, kamēr šeit ieradušos skaits bija par trešdaļu mazāks, sasniedzot 2390 studentus (10.).

2. Studiju process Latvijas augstskolās un tā piemērotība ārzemju studentiem

Kopš 1999. gada Latvija ir pievienojusies Boloņas procesam, kas paredz vienotus augstākās izglītības sistēmas uzbūves un diplomu izsniegšanas principus vairāk nekā 40 šīs programmas dalībvalstīs. Piemēram, lai iegūtu bakalaura grādu, ir nepieciešami trīs gadi, savukārt maģistrantūras studijas ilgst divus gadus. Tāpat neatdala akadēmiskās un profesionālās studiju programmas. Šāda vienota sistēma nozīmēs vēl pieejamāku starptautisku studentu apmaiņu. Savukārt ES augstākās izglītības sistēmas vadlīnijās minēts, ka ikvienam studentam vēlams vismaz vienu semestri studēt ārvalstīs, taču tas ir tikai ieteikums un studentiem nav jāuztraucas, ka laika gaitā šis padoms varētu kļūt par obligātu prasību. Latvijā augstākās izglītības studiju process ir sadalīts trīs posmos – bakalaura studijas, maģistrantūra un doktorantūra. Pakāpeniski notiek studiju ilguma izmaiņas bakalaura līmenī no četriem uz trim gadiem, ir izveidota arī ECTS (Eiropas kredītpunktu pārneses sistēma). Kopš 2006. gada visiem augstākās izglītības diplomiem tiek pievienots diploma pielikums, kurā ir studiju kursu novērtējums ECTS. Izglītības un Zinātnes Ministrija ir izstrādājusi jaunu Augstākās izglītības likuma projektu, kurā pilnībā ir ievērotas Boloņas procesa vadlīnijas un principi, tai skaitā pāreja uz ECTS studiju rezultātu novērtēšanu.

Bet pašlaik pastāv viena no būtiskākajām problēmām ārvalstu studentu piesaistē Latvijas augstskolās, t.i. studiju process Latvijas valsts augstskolās notiek latviešu valodā. Te sabiedrība dalās divās daļās - vieni, kas domā, ka latviešu valodai jābūt teju vai vienīgajai valodai augstskolās Latvijā, un otri - uzskata, ka augstākās izglītības attīstībai būtu jāļauj brīvi izmantot arī svešvalodas. Jāatzīst, ka augstākā izglītība nav tas vienīgais un labākais pamats, ko izmantot latviešu valodas statusa stiprināšanai. Par to, ka latviešu valoda ir kopjama, šaubu nav. Taču jautājums ir, vai to var atļauties darīt uz augstākās izglītības attīstības un kvalitātes rēķina? Ja mēs vēlamies, lai Latvijas augstākā izglītība kļūtu par ārvalstu studentu piesaistes līdzekli, tad mūsu augstskolām būs jāveido studiju programmas svešvalodās. Piemēram, Somija ir izvēlējusies piedāvāt studiju programmas gan somu, gan angļu valodā (4.).

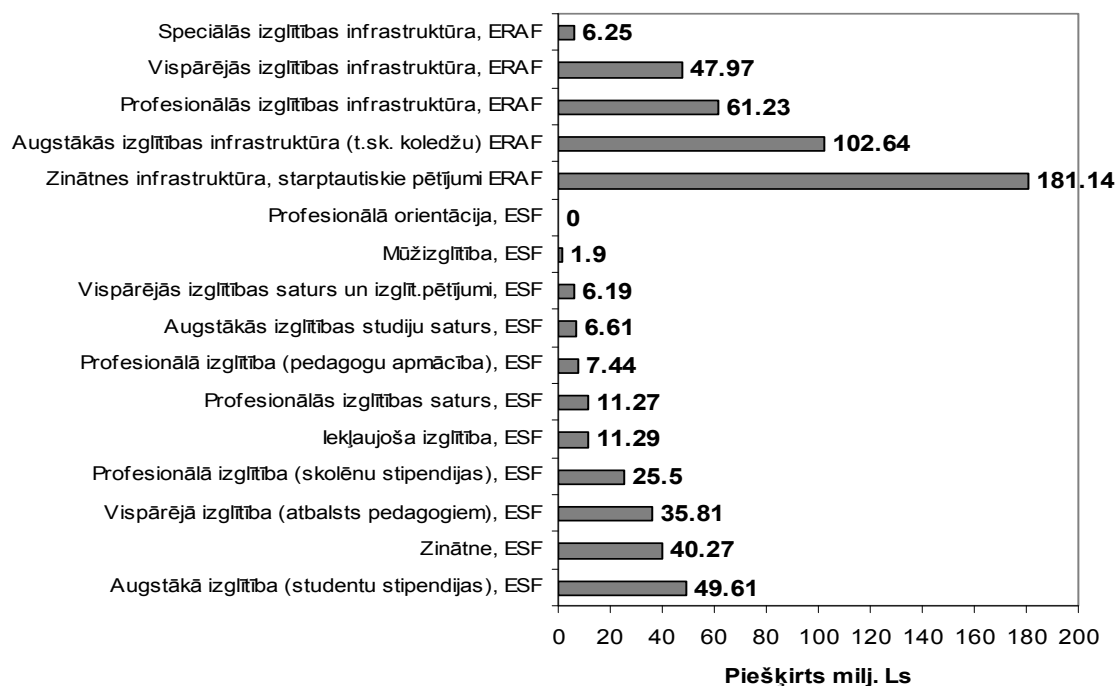
Starptautiskā prakse liecina, ka, arī piedāvājot studiju programmas svešvalodās, augstskolas var veicināt vietējās valodas apguvi ārvalstu studentu vidū. Piemēram, augstskolas var uzņemt studentus ar nosacījumu, ka noteiktā laika posmā studentam sekmīgi jāpabeidz attiecīgās valsts valodas kurss. Augstākās izglītības iestādes dažādās valstīs mēģina sabalansēt situāciju, kura rodas, kad jāizvēlas starp valodas prasmes prasībām un studiju programmu pievilcību potenciālajiem studentiem no ārvalstīm (10.). Domājams, tas ir arī viens no Latvijas augstākās izglītības

nākotnes attīstības posmiem pie nosacījuma, ja tiks pieņemts atbilstošs augstākās izglītības likums.

Piesaistot Latvijā ārvalstu studentus, jāņem vērā tas, ko iegūst arī valsts ekonomika. Ārvalstu studenti iegulda līdzekļus, maksājot mācību maksu, kā arī viņi ir mājokļus un ir patērētāji. Latvijā šai ziņā veicas Rīgas Stradiņa universitātei, kurā dažādas programmas apgūst vairāk nekā divsimt ārvalstu studentu no četrpadsmit valstīm. Gadā šie studenti valsts tautsaimniecību atbalsta ar vairāk nekā 1,5 miljonu latu. Arī Biznesa augstskolā Turība 2009./2010. studiju gadā studē vairāk nekā pussimts ārvalstu pilsoņu. Ja pieņemam, ka ārvalstu studējošo skaitam Latvijā vajadzētu būt ap 10%, tas varētu sniegt aptuveni 17–20 miljonu latu ienākumus valsts ekonomikā. Šie skaitļi pat varētu būt optimistiskāki, jo par pamatu šādam aprēķinam ņemta aptuvenā studiju maksa 1500 latu par studiju gadu, ko maksātu 80% šādu studentu, pārējie 20% varētu būt apmaiņas studenti, kā arī katra studenta dzīvošanai nepieciešamo izmaksu apjoms, kas veido vismaz 2000 latu gadā (9.).

3.Latvijas augstskolu infrastruktūra

Vēl viens būtisks aspekts, piesaistot ārvalstniekus studijām Latvijā, ir zems augstskolu infrastruktūras līmenis un to gan fiziskais, gan morālais nolietojums. Augstskolu novecojušās infrastruktūras uzturēšanai un attīstībai līdz šim piešķirtie investīciju līdzekļi valsts budžetā ir bijuši nepietiekami, un tie nav spējuši nodrošināt augstskolu materiāli tehniskās bāzes modernizāciju un attīstību pārējo Eiropas valstu augstskolu līmenī. Tāpēc, domājot par ārvalstu studentu piesaisti Latvijā, jāņem vērā tas, ar ko un kādiem līdzekļiem mēs viņus piesaistīsim? Jaunajai paaudzei ir augošas ambīcijas un prasības arī pret apkārtējo vidi. Reti kurš samierināsies ar gadu desmitiem vecu studiju aprīkojumu. Skaidrs, ka ar vienas budžeta studiju vietas izmaksu pārskatīšanu no valsts puses, palielinot izmaksas tieši kapitālajiem izdevumiem, vien nepietiks, jo pašlaik naudas summa, kuru iedala valsts uz vienu budžeta studentu tieši kapitālajiem izdevumiem jau daudzus gadus ir nemainīga un sastāda tikai 41,88 Ls, jeb svārstās 3-4,5% robežās, atkarībā no kopējās bāzes finansējuma summas. Būtu jāveic gan augstskolu pašu ieņēmumu no studiju maksas un izdevumu pārskatīšana un optimizācija, gan intensīvāka augstskolu iesaiste dažādos ES projektos, kas tieši saistīti ar infrastruktūras uzlabošanu. Pēc IZM datiem 2007.-2013.g. g. no ES struktūrfondiem augstākās izglītības infrastruktūras uzlabošanai ir izdalīti 102,64 milj. Ls (1.att.) (6.).

1.attēls. ES struktūrfondu finansējuma izglītībai sadalījums pa tematiskajām jomām (kopējais piešķirums 2007.-2013.g. 595,11 milj.Ls.)

Avots: (6.)

Attēlā ir redzams, ka augstākās izglītības infrastruktūras uzlabošana un modernizēšana ir viens no prioritārajiem mērķiem, un, cerams, ka tas radīs pozitīvas tendences tieši ārzemju studentu piesaistīšanā mūsu valstij.

4. Ārzemju studentu aprites koordinācija un saskarsmes problēmas

Vēl viena būtiska problēma ārvalstu studentu piesaistē mūsu augstākajā izglītībā ir tā, ka Latvijā nav speciāli izveidota organizācija, iestāde, sabiedrība, kura ar to tieši nodarbotos. Pašlaik ārvalstu studentu piesaiste atrodas katras augstskolas pārziņā. Piemēram, Vācijā jau no 1925.gada pastāv Vācijas Akadēmiskās Apmaiņas Dienests (DAAD), Francijā – informācijas centrs par augstāko izglītību Francijā Campus France, Lielbritānijā – organizācija British Council. Šīs organizācijas organizē un koordinē ārvalstu studentu piesaisti, bet, piemēram, DAAD nodarbojas arī ar akadēmisko personāla apmaiņu. Latvijā valsts līmenī jāizstrādā programma turpmākai darbībai šajā jomā un noteikti jāizveido līdzīga institūcija.

Piesaistot studentus ārvalstniekus Latvijā, nedrīkst neņemt vērā arī to, ka Latvijas iedzīvotāji, it īpaši cilvēki gados, pēc savas būtības ir konservatīvi savos uzskatos par cittautiešiem, īpaši citas rases cilvēkiem. Mūsu tautiešiem nepiemīt tolerance tādā apjomā, kāda tā ir veco ES valstu

iedzīvotājiem. Atbraukušais students ar tumšāko ādas krāsu un savādāku izskatu tiks uztverts pie mums ar tādu attieksmi: “Ko tu esi te aizmirsis?” Šim studentam būs grūtāk iedzīvoties mūsu sabiedrībā arī tāpēc, ka ļoti maz iedzīvotāju prot kādu no starptautiski plaši lietojamām valodām. Jā, ar laiku viņš sāks kaut nedaudz runāt un saprast latviski, bet sākumā...? Šī problēma izzudīs pati, bet tam ir nepieciešams laiks. Šodienas studenti ir palikuši daudz liberālāki un atklātāki, tāpēc šim tīri psiholoģiskām problēmām tieši studentu vidū nevajadzētu būt.

Secinājumi un priekšlikumi

Ārvalstu studenti ir ļoti svarīgs resurss augstskolu starptautiskajai atpazīstamībai. Pasaulē tiek atzīta ārvalstu studentu pozitīvā ietekme uz vispārējo augstākās izglītības kvalitāti augstskolā, ņemot vērā viņu kvalifikāciju un konkurētspēju. Ārvalstu studentu klātbūtne augstskolā bagātina akadēmisko vidi un dod iespēju vietējiem studentiem, kuri savādāk neiegūtu starptautisku pieredzi, to rast saskarsmē ar saviem līdzbiedriem no citām valstīm.

Ārvalstu studentu piesaiste Latvijas augstākajā izglītībā pašlaik joprojām ir tikai augstskolu, nevis valsts izglītības politikas mērķis. Pašlaik Latvijā augstāko izglītību katru gadu apgūst aptuveni pusotrs tūkstotis ārvalstu studentu: lielākoties tie ir apmaiņas programmu studenti, kuri nemaksā studiju maksu Latvijas augstskolās. Rietumvalstīs ārvalstu studentu ir caurmērā 10% procenti no kopējā studējošo skaita. Arī valstīs, kur pamatvaloda nav angļu, ārvalstu studentu pieplūdums ir lielāks nekā Latvijā.

Demogrāfiskās prognozes vēsta par strauju vidusskolu absolventu skaita samazināšanos nākamo dažu gadu laikā. Internacionalizācija, piesaistot ārvalstu studentus, varētu būt viens no risinājumiem Latvijas augstākās izglītības sistēmas ne tikai izdzīvošanai, bet arī kvalitatīvai attīstībai.

Pašlaik studiju process Latvijas valsts augstskolās notiek latviešu valodā. Starptautiskā prakse liecina, ka, arī piedāvājot studiju programmas svešvalodās, augstskolas var veicināt vietējās valodas apguvi ārvalstu studentu vidū. Pēc iespējas ātrāk ir jāpieņem “Augstskolu likuma” jaunais variants, kas paredz studijas svešvalodās.

Piesaistot Latvijā ārvalstu studentus, jāņem vērā arī tas, ko iegūst valsts ekonomika, jo augstākajā izglītībā viņi iegulda līdzekļus, maksājot mācību maksu, bet citos sektoros viņi ir mājokļus un ir patērētāji.

Būtisks negatīvs aspekts, piesaistot ārvalstniekus studijām Latvijā, ir zems augstskolu infrastruktūras līmenis un to gan fiziskais, gan morālais nolietojums. Pēc IZM datiem 2007.-2013.g.g. no ES struktūrfondiem tieši

augstākās izglītības infrastruktūras uzlabošanai ir izdalīti 102,64 milj. Ls. Tas ir viens no prioritārajiem mērķiem, un, cerams, ka tas radīs pozitīvas tendences tieši ārzemju studentu piesaistīšanā mūsu valstij. Latvijas augstskolām ir aktīvi jāpiedalās un jāizmanto ES līdzekļi, iesaistoties ERAF projektos, it īpaši tajos, kuri paredzēti studentu viesnīcu un mācību telpu renovēšanai un uzlabošanai.

Problēmu ārvalstnieku piesaistē mūsu augstākajā izglītībā izraisa arī tas, ka Latvijā nav speciāli izveidotas organizācijas, iestādes, sabiedrības, kura ar to tieši nodarbotos. Latvijā valsts līmenī jāizstrādā programma turpmākai darbībai šajā jomā un noteikti jāizveido šāda institūcija.

Piesaistot studentus ārvalstniekus Latvijā, nedrīkst aizmirst arī to, ka Latvijas iedzīvotāji, it īpaši cilvēki gados, pēc savas būtības ir ar konservatīviem uzskatiem par cittautiešiem, īpaši citas rases cilvēkiem. Šī problēma izzudīs pati, bet tam ir nepieciešams laiks.

Izmantotā literatūra un avoti

1. Bhandari, R., Koh, H-K. (2007). *International students in the United States: The current picture*. *International higher education*, No. 47. Pieejams: http://www.bc.edu/bc_org/avp/soe/cihe/newsletter/Number47/p9_Bhandari_Koh.htm
2. Bianka Siwinska *The Problems of Internationalization in Poland*. Pieejams: http://www.bc.edu/bc_org/avp/soe/cihe/newsletter/Number55/p11_Siwinska.htm
3. Garam, I, (2003). *Advanced and unusual: Finland as seen by international students and trainees*. Helsinki: Centre for International Mobility CIMO. Pieejams: <https://cimo.fi/dman/Document.phx/~public/Julkaisut+ja+tilastot/occasional/advanced.pdf>
4. <http://www.cimo.fi/Resource.phx/cimo/lehdpalv.htx>
5. http://eacea.ec.europa.eu/ressources/eurydice/pdf/0_integral/088LV.pdf
6. http://www.esfondi.izm.gov.lv/sites/default/files/root/2007-2013_projketu_istenoshana/ES_fondi_30112009.pdf
7. http://www.international.ac.uk/statistics/international_student_recruitment.cfm
8. http://izm.izm.gov.lv/upload_file/Registri_statistika/09Starpt-sadarb-2009.pdf
9. <http://www.kapitals.lv/raksti/izglitibas-eksports-velme-bez-seguma>
10. http://www.politika.lv/en/temas/pilsoniska_sabiedriba/16550/

Summary

Foreign students are a very important resource for higher education institutions: they have a positive influence on quality of education at universities, increasing their competitiveness. Attracting a foreign student – especially for master and doctoral studies – is substantial; in order to secure the continuous research process, since the home potential of doctoral students and scientific worker resources is not sufficient. Presence of foreign students at the university contributes to the academic environment and enables home students to contact with them.

Latvia experiences big problems with foreign students' involvement and social integration. Latvian institutions of higher education offer education only in the Latvian language. Another problem is insufficient university infrastructure – old lecture halls and hostels. In Latvia, there is no organisation that coordinates involvement of foreign

students into the Latvian universities. There is also a communication problem: the Latvians are rather conservative in relations with people of other nationalities; furthermore, they lack knowledge of foreign languages. In order to change and to handle the situation the Latvian universities must work together, as well as in close cooperation with other state institutions.